

vtbb **Ne izolálj!**

Az én tisztelnem lenne, hogy TD képzőművészeti aktivitását méltassam, de az bizonyítja legjobban, mennyire nem voltam jó ügynöke az elmúlt évtizedben e jó ügynek, hogy időközben senki se próbálta átvenni tőlem e szerepet. Pedig úgy képzeltem, mikor 1995-ben áttekintést próbáltunk nyújtani addigi pályájáról, s az azt követő évben egy kisebb kötetben közkinccsé tettük grafikai életművének „kőkorszakolását”, majd újabb és újabb kiállításokat rendeztünk vele, hogy sikerrel bizonyítsuk, hogy Blake-hez, Kassákhöz hasonlóan TD nemcsak jó költő, de számottevő képzőművész is. Félreértés ne essék, nem vagyok elégedetlen, kiadványunkat később számos más, izgalmas, könyv terjedelmű publikáció követte, tavaly Swierkiewicz Róbert Tandorival közös kötete, a *Két sapkás beszélget*, majd az *Ördöglakat* című TD-atlasz a Pro Die Kiadó jóvoltából, s további folyóirat-publikációk, egyebek közt itt, a Múútban is. Amivel elégedetlen vagyok – s ez nemcsak Tandori képzőművészetét érinti –, hogy képzőművészeti intézményrendszerünk még mindig nem, vagy csak részben fogta föl, milyen érték TD munkássága, újra hangsúlyozva, nem ő az egyetlen, kinek aktivitása a hatvan-, s most már hetvenedik születésnapja körül sincs a helyén.

Tragikomikus, hogy e kérdésben saját intézményrendszerünk-nél, kulturális médiánknál az idevetődő külföldi kollégák is mennyivel tisztábban látnak. 2004-ben úgy szerveződtek a hollandiai magyar kulturális napok, hogy néhány holland kollega Magyarországra látogatott, s nem mi próbáltunk kiküldeni számukra érdekes műveket, hanem ők néztek szét, s válogattak nálunk. A hazai szervezők jóvoltából én az amsterdami Galerie van Gelder vezetőjével találkoztam. Nem én voltam az egyetlen, s én se csak Tandorit mutattam nekik. A kiállítás, melyet ezt követően rendeztek, a *Freedom Borders* címet kapta, s három művészt prezentált, KissPál Szabolcsot, a TNPU-t (a Telekommunikáció Nemzetközi Paralell Uniója – szuperintendáns: St.Auby Tamás), és Tandorit.

Mindennek, vagy akár annak konzekvenciáit, mennyire tartja életműve fontos részének maga TD az ideogramma (rajz plusz kis szöveg; ld. *A komplett tandori – komplett eZ?* című, 2007-es Palatinus-kötet 24. oldalát!), nem csak a hazai képzőművészeti intézményrendszernek kellene levonnia, de a hazai könyvkiadásnak is, mely – tisztelet a kivételeknek! – lehetne oly igényes, hogy a TD-borítók is azon a szinten legyenek, amit ő nem csak mint szépíró képvisel.

Erdély Miklósnak volt egy kisebb műve, melyet egy archívum számára készített, ahol a várhatóan könyvespolcon landoló, levél/dosszié formátumú művét libazsírba áztatta, s azzal az instrukcióval látta el: *ne izolálj!* Hát a Tandori-életmű is megérdemelné, hogy integráltan szemléljük, ne műfajokba elkülönítve!

Ugyanígy sírtam és nevettem, mikor tavaly ilyenkor a mi verébroyalistánk író-költő kategóriában Prima Primissima-díjat kapott. Egyfelől örömmel és bizakodással tölt el, hogy az ország egyik leggazdagabb embere figyel a kultúrára, s úgy néz ki, tisztában van vele, széles e hazában semmi más, csakis a kultúra képes újratermelni a társadalmi kohéziót. Ha nem tudunk egymással beszélgetni, nem tudjuk a köztünk feszülő konfliktusokat, problémákat idejében szóvá tenni, megoldani, akkor ezek elmergesednek, s szét fogják robbantani az általunk alkotott társadalmi kereteket. Nem először fordulna elő, tessék végiggondolni, hány rendszerváltás, történelmi és társadalmi kataklizma ért bennünket, akár csak 1867 óta is! Nem mondom, hogy kizárólag mi magunk tehetünk róluk, de kérdezném: nem enyhíthettük volna-e őket, ha mi magunk egymással együttműködőbbek, empatikusabbak vagyunk? S ugyan mitől lennének azok? Létezik-e olyan kortárs kultúránk, mely megfelelő keretet biztosít számunkra, hogy tisztázassuk egymással aktuális problémáinkat?

Mikor Tandori a 70-es évek második felétől verebekről kezdett írni, egy ökológiai problémát is felvetett: az általa és felesége által megmentett madarak a Rákóczi úton és a Múzeum körúton kivágott platánsorok eltűnése miatt emigráltak Tandoriék felé, a Tabánban keresve új élőhelyeket. Középkorban én még láthattam, mikor ilyenkor össze a régi pesti platánsorok

lombkoronái a levelek hullásával madársereggekkel teltek meg. Fantasztikus volt e csivitelő fák alatt sétálni. Csakhogy időközben a gépjárműforgalom megsokszorozódott, s kezdetét vette ama ökológiai probléma, mely máig tart, s ma is megoldatlan.

Mármost a Prima Primissima-díj átadásakor szó sem esett erről, ahogy arról se, milyen fordulatot hozott szépirodalmunkba, képzőművészetünkbe Tandori. Amit a tévénező a díj átadása kapcsán láthatott, az egy szórakoztató esztrádműsor volt. Mit ér a díj, ha még ennek ürügyén se válhat beszédtemává, mivel érdemelte meg ezt az, aki kapta?

Mindezek fényében mivel lepném meg magunkat TD hetvenedik születésnapján? Nos, ha már a közoktatásunk olyan gyatra, hogy még most is inkább elriasztja az ifjúságot a kortárs művészettől, a szépirodalomtól, az olvasástól, ami nem a tanárok, hanem a tananyagot meghatározó politikai elit hibája, mely mindmáig hiszi, attól lesz bárkinek nemzettudata, hogy tizenkilencedik századi irodalmat olvas, netán Wass Albertet, úgy TD vonatkozásában én például a Magyar Rádió Tandori-hangfelvételeinek kiadásával próbálkoznék. Liptay Katalin, Németh Gábor s mások jóvoltából *Mennyei kávéház*, *DJ Ottlik* stb. címen több is készült a 90-es években. Természetesen nem azzal a szándékkal, hogy ezeket kötelező, vagy ajánlott tananyaggá tegyem, mert az ideális az lenne, ha tanár és tanuló óráról órára együtt találta rá, mi az a szöveg, amivel az adott pillanatban maguktól is szívesen foglalkoznának. De ehhez képest is fontos lenne, hogy a Magyar Rádió ne a pince mélyén tartsa azt a rengeteg rádiójátékot, melyeket a 90-es évek derekáiig készítettek Franz Kafka, Hemingway, Bulgakov, Stachura, Krúdy, Szerb Antal, Ottlik Géza, Kondor Béla, Erdély Miklós stb. műveiből, vagy az általuk rögzített számos színházi közvetítést Csehovtól Örkényen át Mrožekig, hogy a jó néhány izgalmas rádióbeszélgetésről, interjúról már ne is beszéljek. Vagy, Tandorira visszatérve, miért nincs a *Madárzsoké* című hangkasszettjának, Szép Ernő-lemezének digitális változata, miközben épp most éljük a hangoskönyvek *boomját*?

Szóval azt hiszem, nem annyira Dezsőnek kellene boldog 70-et kívánnunk, akit a maga születésnapja aligha foglalkoztat, hanem magunknak több Tandorit!